

Utenriksdepartementet
Pb 8114 Dep.
0032 Oslo

Oslo, 15. august 2014

Fellesinnspill til Stortingsmelding om globalisering og handel

Forum for utvikling og miljø (ForUM) vil takke for anledningen til å gi innspill til den kommende stortingsmelding om globalisering og handel.

INNLEDNING

Over 20 år er passert siden begrepet bærekraftig utvikling ble introdusert på FN-konferansen om miljø og utvikling, Earth Summit, i Rio de Janeiro i 1992. I samme periode ble WTO opprettet av Uruguay-runden i GATT. Etableringen av WTO skjedde samtidig med en historisk unik liberaliseringsoptimisme knyttet til avviklingen av Sovjetunionen og den kalde krigens slutt. Det ble bygget inn sterke mekanismer for kontinuerlig liberalisering av handelsregler i WTO-rundene, og Uruguay-rundens utfall ble svært ubalansert i favør av rike lands interesser. Siden den gang er det blitt stadig klarere at verden står overfor enorme utfordringer dersom man skal skape en økonomisk utvikling som både sikrer sosial rettferdighet og økologisk balanse, altså bærekraftig utvikling. Vissheten om dette bør danne et bakteppe for alt internasjonalt samkvem mellom stater, også handelsregler. FN-konvensjoner som omhandler bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom definerer de overordnede målsetningene og prinsippene for internasjonale spilleregler, som internasjonale handelsregelverk også må støtte opp om og underordnes.

Regjeringen har varslet at de ønsker et taktskifte i arbeidet med å fremme global handel. Den kommende stortingsmeldingen på globalisering og handel vil i så henseende være sentral i å gi retning til regjeringens innsats på handelsfeltet. På vegne av et bredt utvalg av norske miljø-, utviklings- og fredsorganisasjoner ønsker ForUM å presentere de viktigste prinsippene som bør ligge til grunn dersom norsk handelspolitikk skal være samstemt med Norges ambisjoner i utviklings- og miljøspørsmål.

Norge må holde fast på at et rettferdig handelsregime bare kan komme i stand gjennom en demokratisk institusjon hvor alle land kan bli hørt. Dette betyr at man må prioritere de multilaterale forhandlingene i WTO, hvor utviklingsland har en plass rundt bordet, og avstå

fra bi- og plurilaterale forhandlinger. Internasjonal handel kan bidra til utvikling, forutsatt at utviklingsland blir gitt politisk handlingsrom til selv å velge hvorvidt, i hvilken grad og på hvilket tidspunkt de ønsker å åpne sine markeder. Norge må gå i spissen og vise vilje til å levere på utviklingslandenes viktigste saker i WTO. For eksempel ble utfasing av eksportsubsidier lovet for 9 år siden, men skadelige eksportsubsidier fortsetter å bidra til dumping av landbruksvarer på utviklingslands hjemmemarkeder.

Samtidig som at forhandlingene i WTO har stått stille, har det vokst fram store regionale og plurilaterale avtaler som truer med å skyve fokus bort fra de temaene utviklingsland har på topp av sin agenda. Mindre økonomiers interesser settes til side, og det er også en høyst reell fare for at disse avtalene, hvor utviklingsland ikke sitter ved bordet, vil legge føringer for framtidige multilaterale forhandlinger. Det samme gjelder plurilaterale avtaler på områder som utviklingsland har avvist, men hvor rike land presser på for å behandle liberalisering av tjenester før man har levert på "utviklingsagendaen" til den pågående runden i WTO.

En samstemt politikk for utvikling må slik vi forstår det bety at Norge avstår fra å kreve liberalisering fra fattige land for å fremme Norges offensive handelsinteresser. Fattige land må få beholde sitt handels- og næringspolitiske handlingsrom, også muligheten til å kunne beskytte egne markeder og egen produksjon. Dette innebærer muligheten til å kunne bruke en aktiv stat og en aktiv næringspolitikk, og i stor grad kunne utforme sin egen politikk om blant annet immateriell eiendomsrett slik mange rike land har gjort. Dette er prinsipper Norge har et særskilt ansvar for å beskytte – gitt de utrolig gode resultatene Norge kan vise til fra å stille ytelseskrav til utenlandske selskaper og å ha en aktiv statlig næringspolitikk for å bygge opp blant annet norsk olje- og gassindustri. Dette er prinsipper som bør ligge til grunn når Norge deltar i forhandlinger, uavhengig av om dette er i WTO, bilateralt, gjennom EFTA eller i plurilaterale avtaler som TISA.

INVESTERINGER

Investeringer kan være et virkemiddel for å skape jobber i utviklingsland, men dette er betinget av hvordan de er innrettet. Det er av avgjørende betydning at utviklingsland får beholde retten til å stille krav til investorer slik at investeringene kan gå inn i en helhetlig strategi for utvikling. Dette gjelder blant annet ytelseskrav, krav om samarbeid med lokale aktører, krav om teknologioverføring og krav om overholdelse av blant annet miljø og arbeidsstandarder. Investeringsavtaler tar ofte sikte på å i ulik grad begrense staters mulighet til å stille slike krav ovenfor investorer.

Investeringsregler er et høyst kontroversielt tema, som har blitt avvist av utviklingsland som forhandlingsområde i WTO, sammen med andre såkalte "Singapore-temaer". I avtaler som TTIP er investeringsbeskyttelse blant de temaene som har møtt sterkest motstand.

Et stadig økende antall bilaterale investeringsavtaler (BITs) utgjør et uoversiktlig og kaotisk nettverk av avtaler for å beskytte investorer. Det finnes flere eksempler på at investeringsavtaler blir brukt til å undergrave staters legitime rett til å fatte politiske beslutninger av hensyn til miljø, helse eller arbeidsrettigheter. En av de mest kontroversielle elementene ved BITs er private investor-stat tvisteløsningsmekanismer (Investor-state dispute settlement – ISDS). ISDS-saker har svært høye juridiske omkostninger, og bruken har den senere tiden eksplodert, noe som potensielt bidrar til å tappe fattige land for ressurser og gir en fordel for ressurssterke multinasjonale selskaper. Siden den første bruken av ISDS i

1959 fram til 2002, har antallet av ISDS søksmål i verden vært under 100. Men bare på de ti årene mellom 2003 og 2012 har det totale antallet saker økt til over 500.

Et ofte brukt argument for å inngå BITs er at det fører til økte investeringer. Dette argumentet bekreftes imidlertid ikke av den akademiske litteraturen. Samtidig er det en rekke problematiske aspekter ved BITs, spesielt om Norge sikter seg ut stater med svake institusjoner som avtalepartnere. Det kan være krevende å sikre at avtalen er i samsvar med utviklingsstrategi, lowerk og andre hensyn, og det er høy risiko for at avtalepartneren tar på seg forpliktelser en ikke var klar over ved signering. Dette gjelder særlig ved såkalt «negativ listing» for unntak fra forpliktelser og ved såkalte paraplybestemmelser som løfter forpliktelser fra kontrakter inngått med investor opp på folkerettslig nivå. Særlig vanskelig blir det ved inkludering av betingelser om "Fair and equitable treatment". Dette er betingelser som er så upresist definert at det er tilnærmet umulig å forutse hvordan betingelsene vil bli tolket i et eventuelt søksmål.

Et av de største problemene med både forhandlingene om BITs, og om tvistesøksmål med utgangspunkt i BITs, er at prosessene er svært udemokratiske. De er totalt lukket for offentligheten, rettsdokumenter blir ikke offentliggjort, og det er et lite antall mennesker, generelt oppnevnte forretningsadvokater, som er involvert i å ta avgjørelsene. Samtidig er mangfoldet av tvisteløsningsorganer med på å bidra til et oppstykket og sprikende juridisk regime for investeringer.

Vi ser på ISDS som et prinsipielt overflødig rettsinstrument som gir uproporsjonalt store privilegier til selskaper og investorer, på stater og fellesskapets bekostning. Heller enn å bli brukt som beskyttelse mot ekspropriasjon, ser vi i stadig økende grad at selskaper ønsker å benytte seg av ISDS som en forsikringsmekanisme mot tapt profitt eller feilslåtte investeringer.

Å ta investeringsavgjørelser basert på en risikoanalyse av ulike faktorer er per definisjon hva investorer bør ha kompetanse på. Å kreve at i utgangspunktet risikofylte investeringer skal "forsikres" fra tapt profitt, hvor fellesskapet (gjennom en stat) skal betale, er å etterspørre et privilegium som hverken er i fellesskapets interesse eller bidrar til velfungerende markeder. ISDS er også markedsvidende i form av å gi privilegier til utenlandske investorer (fra land med investeringsavtale) som ikke er tilgjengelig for nasjonale investorer, og bryter dermed med likebehandlingsprinsippet.

Norge bør respektere at utviklingsland har avvist å forhandle om investeringer og dermed avstå fra å presse på for liberalisering på investeringsområdet, enten dette skjer i WTO-forhandlinger, bilateralt eller i andre former. Norge bør i alle sine avtaler være prinsipielle motstandere av å inkludere investor-stat tvisteløsningsmekanismer. Dette inkluderer eventuelle nye norske bilaterale investeringsavtaler.

VAREHANDEL

Regjeringen skriver i sin plattform at de ønsker å "fremme en mest mulig rettferdig internasjonal handelspolitikk". Dette samsvarer med sluttokumentet fra FNs Open Working Group for Sustainable Development Goals (juli 2014) som oppfordrer til «a universal, rules-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system under the WTO.» Historisk er det de land som allerede har en betydelig og nokså avansert produksjon som har

hatt mest å tjene på liberalisering av handelen, mens de fattigste landene ofte taper. Et rettferdig handelssystem er et system hvor fattige land må få bruke flere virkemidler og få bedre vilkår enn rike land, og hvor utviklingsland selv får bestemme hvordan de skal regulere handel. En rettferdig handelspolitikk er altså en asymmetrisk handelspolitikk. I WTO kommer dette til uttrykk gjennom det sentrale prinsippet om "special and differentiated treatment".

I mange utviklingsland er fisk en helt avgjørende kilde til inntekt og matsikkerhet. Norge har offensive interesser på eksport av fisk, og har vært en internasjonal pådriver for at fisk skal behandles på samme måte som industrivarer i internasjonale handelsavtaler.

En samstemt politikk for utvikling må slik vi forstår det bety at Norge må avstå fra å fremme Norges offensive handelsinteresser ved å kreve liberalisering fra fattige land. Dette bør være et grunnleggende prinsipp i norsk deltakelse i forhandlinger, uavhengig av om dette er i WTO, bilateralt, gjennom EFTA eller i plurilaterale avtaler.

I forhandlinger mellom EFTA og utviklingsland mener vi at man bør ta utgangspunkt i en modellavtale som åpner opp for "special and differentiated treatment". Norge bør slutte å kreve nulltoll på industrivarer som utgangspunkt overfor utviklingsland.

FINANS

Regulering av finansielle tjenester er et av de viktigste virkemidlene for en stabil økonomi, og for å unngå nye utbrudd av finanskrisen. Forpliktelser i frihandels- og investeringsavtaler forhindrer at viktige verktøy blir tatt i bruk tidsnok. Dette fører til at utbrudd i finanskrisen sprer seg til flere land, og rammer langt flere. Når finanskriser bryter ut, vil blant annet kapitalflukt i seg selv føre til mer kapitalflukt. Dette kan tippe en hel økonomi over ende. Derfor er kapitalkontroll et helt sentralt virkemiddel som må skjermes.

Frihandels- og investeringsavtaler må ikke begrense utviklingslands handlingsrom i møte med økonomiske kriser. Norge må derfor sørge for å ekskludere finans fra frihandels- og investeringsavtaler, for nettopp å sørge for utviklingslands handlingsrom i møte med kapitalflukt og økonomiske kriser. Ikke bare har utviklingsland måttet gjennomføre dereguleringer som er anerkjent som årsakene til finanskrisen, men møter også begrensninger på hvilke reguleringsverktøy de kan benytte seg av for å hindre kapitalflukt og for å stabilisere finansmarkedene.

TTIP og TISA, samt bilaterale frihandels- og investeringsavtaler, truer det politiske handlingsrommet som skal sørge for økonomisk stabilitet. TISA vil gå lengre enn GATS i liberalisering av finanssektoren, og er et stort steg i feil retning. Dette kan også skade det gode arbeidet som er gjort for å forhindre skadelig bruk av skatteparadis. Regjeringen må avstå fra å gå utenom WTO for å fremme en liberalisering som kan true økonomisk stabilitet og lukke politisk handlingsrom. Regjeringen bør følge den FN-nedsatte Stiglitz-kommisjonens anbefaling om å revidere alle handelsavtaler for å sørge for at nasjonalstater har de nødvendige virkemidlene for å forhindre et nytt utbrudd i finanskrisen.

TJENESTER

Tjenestesektoren er det området hvor Norge sannsynligvis har de største offensive interessene, og deltar i plurilaterale forhandlinger sammen med en utbrytergruppe av land i WTO om liberalisering av tjenester. Norge har sammenliknet med mange andre land hatt vidtgående og velfungerende offentlige tjenester, og det er dermed paradoksalt og

usolidarisk at vi skal gå i spissen for å presse andre land for å liberalisere sine offentlige tjenester. Vi mener at Norge bør avstå fra å delta i TISA-forhandlingene, som strider med flere sentrale prinsipper i WTO-forhandlingene.

For det første representerer de en uthuling av ikke-diskrimineringsprinsippet. Dette kan for eksempel medføre at utviklingsland som står utenfor TISA vil ha dårligere markedstilgang hos et rikt land som er med hos TISA, enn det et annet rikt TISA-land vil ha.

For det andre bryter TISA med konsensusprinsippet i WTO. TISA-forhandlingene er en konsekvens av at det er en gruppe land som vil gå lenger i å forhandle liberalisering av tjenestesektoren, enn det det finnes konsensus for blant landene i WTO. I stedet for å respektere at det ikke finnes konsensus for dette, og la tjenesteforhandlinger ligge til man har kommet fram til løsninger på de spørsmålene som det finnes konsensus om at det skal forhandles om, har en gruppe land, Norge inkludert, valgt å gå videre med liberalisering av tjenester i plurilaterale forhandlinger. Dette er spesielt bekymringsverdig med tanke på at Doha-rundens utviklingsmandat skal være reflektert i *alle* forhandlinger. Land som USA og EU har uttrykt en eksplisitt målsetning om å multilateralisere TISA på sikt, men utviklingslands interesser blir ikke ivarettatt i utformingen av TISA da utviklingsland ikke sitter rundt forhandlingsbordet.

For det tredje bryter TISA med "single undertaking"-prinsippet i WTO, altså at ingenting bestemmes før man blir enige om alle elementene i forhandlingsrunden. Doha-runden ble initiert med en målsetning om å balansere noe av den eksisterende ubalansen i de globale handelsreglene, og levere en avtale som i større grad kom utviklingslandenes behov i møte. Disse forhandlingene har strandet, mye på grunn av rike lands manglende vilje til å imøtekomme utviklingslandenes krav. TISA-forhandlingene kan derfor ses på som en måte rike land kan få på plass nye regler som tjener deres interesser, uten at man samtidig adresserer eller imøtekommer forpliktelsene i Doha-agendaen om å balansere de eksisterende asymmetriene eller de eksisterende urettferdige reglene på landbruksvarer.

I GATS har Norge trukket krav om liberalisering av vann og helsetjenester, og trukket alle krav overfor MUL-land. Dette er bra. Norge bør videre trekke liberaliseringskrav til utviklingsland som Nigeria og Filippinene på tjenestesektoren.

IMMATERIELLE RETTIGHETER

ForUM anerkjenner at patenter kan oppmuntre til innovasjon, men dette bør alltid veies opp mot de negative sosiale konsekvensene som skapes av monopolsituasjonen patenter gir. ForUM mener at det internasjonale patentsystemet har gått for langt, og at de sosiale kostnadene ved patenter i mange tilfeller er større enn innovasjonsgevinsten. Et stort problem for småbønder verden over er monopolisering av såfrøpatenter. Patentene gjør såfrø dyrere, tillater ikke bønder å gjenplante frøene neste sesong, og mange ender opp i en lite bærekraftig gjeldsspiral. Patenter på såfrø begrenser i tillegg videre forskning. Norge må ikke inngå patentavtaler med utviklingsland som tillater patent på frø og levende organismer. Norge tillater patent på liv gjennom EUs patentdirektiv, noe ForUM mener er svært uheldig. ForUM er prinsipielt i mot patent på liv og mener at regjeringen bør jobbe for et generelt internasjonalt forbud mot patent på liv.

Det internasjonale patentsystemet gir også selskaper mulighet til å ta patent på tradisjonell kunnskap og planteforedlingsmetoder, uten å gi tilstrekkelig anerkjennelse og kompensasjon til kunnskapens opphav. I 2006 ga Norge støtte til utviklingslandenes krav om at TRIPS-avtalen må tilpasses konvensjonen om biologisk mangfold slik at utbytte av genressursene blir mer rettferdig fordelt ved at patentsøkere må opplyse om hvor genressurser eller tradisjonell kunnskap kommer fra, om tilgangen til genressurserne krever tillatelse, og om tillatelsen er innhentet. Den nye regjeringen bør videreføre denne støtten.

Gjennom EFTA-avtalene stiller Norge krav om dataeksklusivitet som i praksis forlenger patenttiden. ForUM krever at Norge ikke stiller krav om dataeksklusivitet.

Tilgang til essensielle legemidler er en menneskerettighet. Ifølge WHO mangler en tredjedel av verdens befolkning tilgang til nødvendige medisiner, og årlig dør 10 millioner mennesker av sykdommer det finnes medisiner mot. En av mange grunner til at mennesker ikke har tilgang til essensielle legemidler er høye priser på medisiner, som opprettholdes av at mange legemidler er patenterte. Patentene sikrer, gjennom patentregelverket i WTO: TRIPS, produsentene enerett på produksjon av medikamentet i 20 år. I patentperioden er medisiner opp mot 80 % dyrere enn de ville vært uten patenter. Dette fører til at prisene på medisiner hindrer en stor del av verdens befolkning å få tilgang til dem.

En av årsakene til at monopoltilstander for de farmasøytiske selskapene opprettholdes er fenomenet "evergreening". Evergreening er en prosess der farmasøytiske selskaper gjør små endringer på allerede eksisterende substanser for å kunne søke om en ny patentperiode. Evergreening fører til at det høye prisnivået som følge av monopoltilstanden opprettholdes i uoverskuelig framtid. ForUM mener at en slik "evergreening" i større grad fører til økte inntekter for det aktuelle farmasøytiske selskapet, enn til økt helsegevinst for pasientene.

På grunn av manglende lowverk som sikrer lave priser på medisiner, er det viktig at fattige land får en realpolitisk mulighet til å dra nytte av de legale virkemidlene som finnes. Unntaksbestemmelsene i TRIPS-avtalen om tvangslisensiering og parallellimport i nasjonale krisesituasjoner er et eksempel på slike virkemidler. Disse unntaksbestemmelsene i TRIPS-avtalen ligger der i teorien, men har vist seg å være vanskelige å ta i bruk i praksis for utviklingsland. Styrking av unntaksbestemmelsenes stilling i TRIPS-avtalen er nødvendig for å garantere at alle mennesker får tilgang til medisiner. ForUM mener derfor at Norge må arbeide aktivt for en reforhandling av TRIPS-avtalen i 2016, og dermed en styrking av disse unntaksbestemmelsene.

LANDBRUK OG MAT

Landbruksvarer er et viktig spørsmål for utviklingsland i handelsforhandlinger. 70 % av verdens fattige lever enten av jordbruk eller i jordbrukssamfunn, og bestemmelser om internasjonale handelsregler på jordbruk har dermed store konsekvenser for verdens fattige. En rekke faktorer bidrar til at fattige som er avhengige av jordbruk er i en særskilt sårbar situasjon, og går en usikker framtid i møte. Klimaendringene rammer allerede nå, de rammer de fattigste hardest, og spesielt de som er avhengig av jordbruk. Tørke, flom og endrede nedbørssykluser rammer avlinger hardt og setter matsikkerheten i fare. Samtidig har mange utviklingsland blitt rammet av at matvarer fra store landbruksprodusenter dumpes til kunstig lave priser på deres markeder og utkonkurrerer hjemlige produsenter. Dette svekker

matproduksjonen som igjen gjør land mer avhengig av framtidig import av landbruksvarer. Dette er spesielt skadelig med tanke på de store prissvingningene på landbruksvarer som har gjort seg gjeldende, særlig de siste syv åtte årene, delvis som følge av finansiell spekulasjon på landbruksvarer.

Mange utviklingsland mangler tilgang på verktøy til å øke sin matproduksjon på en bærekraftig måte og å få sine varer til et marked som betaler en ordentlig pris.

Samtidig ser vi at det foregår store investeringer i særlig Afrikansk landbruk. Selv om det finnes eksempler på at dette gjøres på en måte som skaper positive ringvirkninger, ser vi dessverre alt for mange tilfeller på at dette gjøres på en måte som undergraver inntektsgrunnlaget og matsikkerheten til den lokale befolkningen.

Derfor må utviklingsland få politisk handlingsrom til å støtte og beskytte sine. Dette omfatter blant annet retten til sterke anti-dumpingsmekanismer, øke tariffen og andre virkemidler for å beskytte levebrødet til bønder, skape utvikling i landbruket og øke matsikkerheten. Regjeringen må forplikte norske investeringer til etiske standarder for investeringer i landbruk, som utarbeides av FN. Norge bør gå i front for et ambisiøst og bindende vedtak til fordel for de minst utviklede landene og spesielt Cotton-4-gruppen i bomullsforhandlingene. Dette temaet har vært et kjernespor i utviklingsrunden siden 2005, og bør produsere konkrete resultat snart.

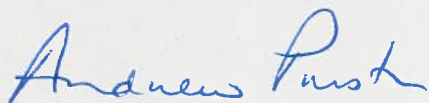
Forhandlingsutfallet på Bali i desember 2013 var dessverre nok et eksempel på at utviklingslandenes interesser ble nedprioritert. De rike landene var ikke villige til å komme med bindende erklæringer om bl.a. å kutte i eksportstøtte på landbruksvarer, noe man forpliktet seg til allerede i 2005. Samtidig ble vedtakene på matsikkerhetsspørsmål ikke fulgt opp med tydelige handlingsplaner, noe som har fått særlig India til å tvile på hvorvidt rike land er villige til å levere på sine forpliktelser.

OPPSUMMERING AV HOVEDPUNKTER

- Norge må holde fast på at et rettferdig handelsregime bare kan komme i stand gjennom en demokratisk institusjon hvor alle land kan bli hørt. Dette betyr at man må prioritere de multilaterale forhandlingene i WTO, hvor utviklingsland har en plass rundt bordet, og avstå fra bi- og plurilaterale forhandlinger. Norge må gå i spissen og vise vilje til å levere på utviklingslandenes viktigste saker i WTO.
- En samstemt politikk for utvikling må bety at Norge avstår fra å kreve liberalisering fra fattige land for å fremme Norges offensive handelsinteresser. Fattige land må få beholde sitt handels- og næringspolitiske handlingsrom, også muligheten til å kunne beskytte egne markeder og egen produksjon. Dette er prinsipper som bør ligge til grunn når Norge deltar i forhandlinger, uavhengig av om dette er i WTO, bilateralt, gjennom EFTA eller i plurilaterale avtaler som TISA.
- Norge bør respektere at utviklingsland har avvist å forhandle om investeringer og dermed avstå fra å presse på for liberalisering på investeringsområdet, enten dette skjer i WTO-forhandlinger, bilateralt eller i andre former. Norge bør i alle sine avtaler være prinsipielle motstandere av å inkludere investor-stat tvisteløsningsmekanismer. Dette inkluderer eventuelle nye norske bilaterale investeringsavtaler.

- I forhandlinger mellom EFTA og utviklingsland mener ForUM at man bør ta utgangspunkt i en modellavtale som åpner opp for "special and differentiated treatment". Norge bør slutte å kreve nulltoll på industrivarer som utgangspunkt overfor utviklingsland.
- Frihandels- og investeringsavtaler må ikke begrense utviklingslands handlingsrom i møte med økonomiske kriser. Norge må derfor sørge for å ekskludere finans fra frihandels- og investeringsavtaler, for nettopp å sørge for utviklingslands handlingsrom i møte med kapitalflukt og økonomiske kriser.
- Regjeringen må avstå fra å gå utenom WTO for å fremme en liberalisering som kan true økonomisk stabilitet og lukke politisk handlingsrom. Regjeringen bør følge den FN-nedsatte Stiglitz-kommisjonens anbefaling om å revidere alle handelsavtaler for å sørge for at nasjonalstater har de nødvendige virkemidlene for å forhindre et nytt utbrudd i finanskrisen.
- ForUM mener at Norge bør avstå fra å delta i TISA-forhandlingene, som strider med flere sentrale prinsipper i WTO-forhandlingene.
- I GATS har Norge trukket krav om liberalisering av vann og helsetjenester, og trukket alle krav overfor MUL-land. Dette er bra. Norge bør videre trekke liberaliseringskrav til utviklingsland som Nigeria og Filippinene på tjenestesektoren.
- Norge må ikke inngå patentavtaler med utviklingsland som tillater patent på frø og levende organismer. Norge tillater patent på liv gjennom EUs patentdirektiv, noe ForUM mener er svært uheldig. ForUM er prinsipielt i mot patent på liv og mener at regjeringen bør jobbe for et generelt internasjonalt forbud mot patent på liv.
- I 2006 ga Norge støtte til utviklingslandenes krav om at TRIPS-avtalen må tilpasses konvensjonen om biologisk mangfold slik at utbytte av genressursene blir mer rettferdig fordelt ved at patentsøkere må opplyse om hvor genressurser eller tradisjonell kunnskap kommer fra, om tilgangen til genressurserne krever tillatelse, og om tillatelsen er innhentet. Norge bør videreføre denne støtten.
- Gjennom EFTA-avtalene stiller Norge krav om dataeksklusivitet som i praksis forlenger patenttiden. Norge må ikke stille krav om dataeksklusivitet.
- Styrking av unntaksbestemmelsenes stilling i TRIPS-avtalen er nødvendig for å garantere at alle mennesker får tilgang til medisiner. ForUM mener at Norge må arbeide aktivt for en reforhandling av TRIPS-avtalen i 2016, og dermed en styrking av disse unntaksbestemmelsene.
- Regjeringen må forplikte norske investeringer til etiske standarder for investeringer i landbruk, som utarbeides av FN. Norge bør gå i front for et ambisiøst og bindende vedtak til fordel for de minst utviklede landene og spesielt Cotton-4-gruppen i bomullsforhandlingene.

Med vennlig hilsen

Andrew Preston
Daglig leder

Følgende medlemsorganisasjoner i ForUM har aktivt medvirket til dette dokumentet:

ATTAC Norge
Changemaker
Fellesrådet for Afrika
Kirkens Nødhjelp
Latin-amerikagruppene i Norge
Redd Barna
Spire
Utviklingsfondet

